Чыла эллысе пролетарий-шамыч, ушныза! *Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!*

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ
Адрес: Йошкар-Ола, Совет пӧрт, „Ямде лий" редакций.

АКТИВ ДЕНЕ МОГАЙ ПАШАМ ЫШТЫМАН

Пионерский актив дене пашам сайын шындыме гын, значит отрядат пашажым сайын ышта. Пионер-шамыч могай пашам ыштышаш улыт, эн первояк тидым пионерский актив онучен лектеш. Кажне отрядыште пионерский актив ик гай составанак: отряд совет председатель, отрядной пырдыж газет редактор, отрядной вожатый да звено-шамычын вожатыйышт. Шуко вожатый-шамыч тиде актив дене нимогай пашамат огыт ыште.

Шукерте огыл пионерский актив сайлымаш эртыш. У актив-шамычлан пашам кузе ышташ тӱҥалман?

Эн ончычак активын пашаштыже вожатый-шамыч ончылно шогышаш улыт. Активын членже-шамыч дене пашам посна ыштыш кӱлеш. Мутлан, старший вожатый отряд совет председатель-шамычым поген, кузе звена вожатый-шамычым, пырдыж газет лукмашым вуйлатыме, отряд совет дене пашам кузе ыштыме, советын пашажым планироватлыме да моло нерген кутыра. Звено вожатый-шамычым поген, звено сборым кузе эртараш, мутлан октябрьский торжестволан кузе ямдылалташ, успеваемостьым нӧлтымӧ, прогул вашгареш кучедалме нерген кутыраш, почеш кодшо-шамычлан кузе полшаш кӱлмӧ нерген кутырыман. Тыгак отрядласе, звеналасе пырдыж газет редактор-шамыч дене тыгаяк беседым ыштыман. Нуным кузе возаш да мо нерген возаш туныктыман.

Старший да отрядной вожатый-шамычлан пӱтынь пашаштым пионерский актив дене пырля ыштен шогыман. Кызыт пионерский активлаште да сборлаште местный Советлашке сайлаш ямдылалтмаште полшымо нерген да Октябрьский революцийын XXII идалыкшылан ямдылалтме нерген вопросым обсудитлаш кӱлеш. Чыла тиде пашам школышто успеваемостьым, дисциплиным нӧлталмаш паша дене кылтен шогыман. Кажне звеналан налме социалистический обязательствым шуктымашым проверитлашыт кӱлеш.

Ф. П. Бахтин,

ВЛКСМ Обкомын пионер отдел вуйлатышыже.

СБОРЫШТО ВЫСТАВКА НЕРГЕН КУТЫРЫШНА

12-шо октябрыште мемнан отрядной пионерский сбор лие. Тиде сборышко ме Всесоюзный ял озанлык выставкыште лийше, Пуяльский ялсовет председатель Мочаловым ӱжна. Тудо мыланна Выставкыште мо ончыкталтме нерген каласкалыш.

Москва, метро, Ленин мавзолей нерген тунемше-шамыч шуко йодышым пуэдышт. Мочалов мыланна чыла раш каласкалыш, ме тудым куанен колыштын улына.

Сборышто мемнан отряд Октябрь пайремлан 4 000 килограмм верысе удобренийым колхозлан поген пуаш обязательствым нале. Кызыт 1200 килограмм утла удобренийым поген пуэнна.

Отряд вожатый
А. Седельникова.

Отряд совет председатель
Романов.

Оршанка район,
Пуял начальный школа.

Чыланат ныл оборонный значокан лийына

Мемнан классыште 36 ен тунемеш. Тений тунемме ийын первый кечыж гычак ме оборонный значок-шамычлан нормым сдатлашлан тунемаш тӱҥална. Всеобщий воинский обязанность нерген законышто 5—7 класслаште тунемше-шамычлан начальный военный обучениым эрташ кӱлмӧ нерген ойлымым чыла тунемше-шамыч сайын шинчат. Кажныже элым аралаш ямде лийнеже. 36 ен гыч мемнан классыште 19 тунемше-шамыч 4 оборонный значок гыч налыныт. Рвезе-шамыч веле огыл, а ӱдыр-шамычат оборонный пашам пеш йӧратат. Иванова ден Ягодарован „БГТО", „ПВХО", „ЮВС", „ГСО" значокышт уло. Моло тунемше-шамычынат ик-кок значокышт уло. Нунат вашке 4 оборонный значокан лийыт.

Вася Коротков.

Ронго средний школа,
8 ше „А" класс.

„Советский Союз Герой-шамычлан дополнительный отличий знак нерген" СССР Верховный Совет Президиумын 1939 ий 1 августысо Указшын 1 № статьяжым вашталтыме нерген

СССР ВЕРХОВНЫЙ СОВЕТ ПРЕЗИДИУМЫН

УКАЗШЕ

1. „Советский Союз Герой-шамычлан дополнительный отличий знак нерген" СССР Верховный Совет Президиумын 1939 ий 1 августысо Указын 1 статьяжым вашталтен, Советский Союз Герой-шамычлан вручатлыме медальым „Золотая Звезда" медаль манын лӱмдаш.

2. Указын 2, 3 да 4 статьялаште медальын лӱмжым соответственно вашталташ.

3. „Золотая Звезда" медальын рисунокшо ден тудым описатлымашым утвердитлаш.

4. Установитлаш, что „Золотая Звезда" кокымшо да кумышо медаль дене наградитлыме годым Советский Союз Геройлан медаль дене пырля СССР Верховный Совет Президиумын особый грамотыжо вручитлалтеш.

СССР Верховный Совет Президиум Председатель— М. КАЛИНИН.

СССР Верховный Совет Президиум Секретарь— А. ГОРКИН.

Москва, Кремль. 1939 ий 16 октябрь.

„ЗОЛОТАЯ ЗВЕЗДА" МЕДАЛЬЫМ ОПИСЫВАТЛЫМАШ

„Золотая Звезда" медаль лицевой сторонаште яклака двухгранный лучан вич мучашан звездам представлятла. Лучын кужытшо—15 миллиметр.

Медальын вес велже яклака поверхностьым иметла да контурыштыжо выступатлыше вичкыж ободок дене ограничитлалтын.

Вес сторонаштыже медальын центрешыже выпуклый буква-шамычан надпись расположитлалтын: „ГЕРОЙ СССР". Букван кугытшат 4×2 миллиметр. Кӱшыл лучышто—1 миллиметр кӱкшытан медальын номерже.

Медаль шуко да звена дене кок ӧрдыштӧ выемкым иметлыше прямоугольный пластинка дене ушалтеш. Пластинкын кугытшо 25×15 миллиметр.

Пластинкын основанийже мучко 1 миллиметр лоныктан да 22 миллиметр кужытан прорез-шамыч каят. Пластинкын кӧргӧ вел ужашыже йошкар муаровой лента дене леведалтын.

Пластинка оборотный сторонаште медальым вургемеш пыжыкташлан гайкан нарезной шкифым иметла.

Медаль шӧртньӧ дене ышталтын, нелытше 21,5 грамм.

Снимкыште: „Золотая Звезда" медальын ончыл могыржо.

Снимкыште: „Золотая Звезда" медальын шенгел могыржо.

Миша Положенийым умылтара

Байков Миша 8-ше классыште тунемеш. Тудо активный, дисциплинированный ученик. Яра жапше годым ешыжлан газет гыч тӱрлӧ уверым лудеш.

Кызыт Миша „Марийский АССР-ысе шемер депутат-шамычын районный, городской, сельский да поселковый Советлашке сайлыме нерген Положенийым" газета гычын лудын ешыжлан умылтара.

Вараксин Васлий.

Косолап район,
„Путиловец" колхоз.

Западный Украиныште. Тиде Доброшин селасе 66 ияш кресаньык МАТВЕЙ ФЕДОРОВИЧ МАРУШКО. Тудо пашыштыже первый гана Сталин йолташын портретшым ужын.
Фото Б. Кизюкын (ТАСС).

Львовышто школьник-шамычлан Дворец почылтеш

Львов олаште (Западный Украина) граф Глуховский илен. Тудын дворецше лийын, дворецыште 20 чапле комнат-шамыч, кугу кудвече да сад уло. Олан временный управленийже тудым йоча-шамычлан пуэн. Тыште школьник-шамычын Дворецышт лиеш.

Меат мландан лийна

(Западный Белоруссийысе йочан письмаже)

Мыйын авамын ик морг мландыже веле лийын, а мемнан ешыште кум еҥ ыле.

Ме кечылан ик гана веле кочкына ыле, шукшӱ вургеман, чара йолан коштын улына.

Ынде мемнан селаште крестьянский комитетым сайлышт, помещица—графиня Жутовскаян мландыжым пайлаш тӱҥальыч.

Мыланна кум гектар мландым да ушкалым пуышт. Ынде ме шужен илаш она тӱҥал.

Советский Союз мемнам шужен колымаш деч утарыш.

Володя Новиков.

Огородники села,
Новогрудский повет.
(„Пионерская правда" гыч)

Почтым коштыктышаш кӧгӧрчен

Кӧгӧрченым пыжашыже деч икмыняр торашке нангаймек, мучыштарен колтыза. Тудо кушто улмыжым пален налмеке вигак мӧнгеш чоҥештен кая. Тиде шотым еҥ-шамыч пален налыныт кӧгӧрченым почтым коштыктышашлан кучылташ тӱҥалыныт.

Кӧгӧрченым эн первояк почто олмеш кунам кучылташ тӱҥалме раш пале огыл. Но, кӧгӧрчен почтальон обязанностьым шукташ шуко тӱжем ий ончычак тӱҥалын манын шотлат. Фараон кугыжа годым египтянышамыч теҥызлашке путешествоватлаш коштмышт годым кӧгӧрченым эре пеленышт налыныт. Нуно мӧнгышкышт увер колташ кӱлмӧ годым кӧгӧрченын йолышкыжо условный знакан изи ластыкым кылтен колтат улмаш. Тыге кӧгӧрчен шамыч Египетыш чоҥештен толыныт.

Кӧгӧрченын полшымыжо дене египетский жрец-шамыч Нил эҥерыште вӱдшор тӱҥалмым калыклан увертарен шогеныт. Военный поход нергенат тыге уверым колтеныт.

Китаец, персиец да монголшамычат кӧгӧрченым почтым коштыкташлан кучылтыныт. Древний Греций ден Римыште адакшым Наполеон да моло полководец-шамыч тыгай почтальоным кугун акленыт.

Телеграф лекме деч вара кӧгӧрченым почта олмеш шагалрак коштыкташ тӱҥалыныт. Но туге гынат тудо эше кугу почетышто.

1849 ийыште Ахен олаште (Германия) кӧгӧрчен-шамыч станцийым организоватлыме. Тудо жапыште проволкан телеграф Берлин гыч Ахен олашке шумеш веле улмаш. Брюссельыш (Бельгия) шумеш телеграф линий огыл. Берлин гыч Английыш колтымо телеграммылан тыгай корным ыштеныт: Ахеныш шумеш проволка дене, а Ахен гыч Брюссельыш шумеш кӧгӧрчен-шамыч почтым коштыктеныт. Брюссель гыч Английыш адак телеграфым колтеныт.

Кӧгӧрчен йолеш кагазым пыжыктымаш: шолаште—шӱртӧ дене, пурлаште—резинка дене.

1870—1871 ийлаште франкопрусский война годым Францийын столицыже—Париж олам немецкий войска-шамыч авырен налыныт улмаш. Но туге гынат, Париж шке элже дене кӱрылтде почтовый связьым кучен.

Кузе тиде лийын кертын? А теве кузе: ола кӧргысӧ калыклан сообщений-шамычым ик верыш чумырен да тужеч колтылыныт. Типографийыште сообщений-шамычым кугу газет гайым печатлен луктыныт. Тыгай 50 грамм нелытан кагазым кӧгӧрчен нангаен ок керт. Садланак тиде листым фотографироватлен налыныт. Варажым фотопленкым ик пуч гайым ыштен пӱтырмек шелковый лента дене пыстылештыже пыжыктен колтеныт. Ик кӧгӧрчен 18 тыгай пленкым куштылгын нангаен кертын. Почтым нангайшыжла южо кӧгӧрчен корнышто колеват кертеш манын ик гай серышымак 15—20 кӧгӧрченлан пыжыктен колтеныт.

Парижыште тиде колтымо фотокопий гыч фотоснимке шамычым ыштылыныт. Чыла депеши (телеграмма дене увертымаш) - шамычым верлашке колтылыныт. Тыге, авырналтме годым Париж оласе калык 100 утла письма-шамычым налын.

Тыге почтым коштыктымаш пеш кугу оборонный значенийан улеш. Война годым кӧгӧрчен-шамыч связист пашам шуктен кертыт. Туғак озаҥлыкыштат кугу пайдам кондат.

Мутлан: кол кучышо-шамыч сер деч икмыняр километр тораште—теҥыз покшелне улмышт годым шуко кол улман верым муыныт. Тидын нерген серыш кузе увертараш? А кугу пуш-шамычым тиде верышке лекташ содор ӱжаш кӱлешак Тыште адак кӧгӧрчен гына кугу полышым пуэн кертеш.

Нурышто трактор-шамыч колонна пашам ышта. Кенета тракторын иктаж-могай ужашыже пудырга. Ачалме вер 20—30 километр тораште. Трактор ремонтироватлаш могай часть-шамыч уэш кӱлмӧ нерген кузе увертараш? Икте гына—кӧгӧрченым колташ.

Кӧгӧрчен дене пионерский модышымат пеш сайын келыштараш лиеш!

Мутлан: йоча-шамыч чодраш кайме корнышкышт кузе каймышт, могай куанымашышт нерген кӧгӧрчен дене записскым школыш, отрядыш колтен кертыт. Тыгак „неприятельский" территорийыш пурышо самырык „разведчик" шке „разведкын" результатшым штабыш колтен кертеш. Ик манаш, почтым коштыктышо кӧгӧрчен дене пеш шуко моло интересный пашам ыштылаш лиеш. Кӧгӧрчен дене почтым коштыктымаш—пеш кӱлешан, полезный да интересный паша.

Я. КОРШ.

Первый лумшо лум ӱмбачын. Фотоэтюд М. Чуршуковын.

Армянский искусствын декадыже

20 октябрьыште Москваште армянский искусствын декадыже тӱҥалын. Столица социалистический Армянийын чапле искусствыжым ужеш.

Москваште кум опера да ик балет ончыкталтыт. 20-шо октябрьыште москвич-шамыч Кугу театрыште армянский композитор Александр Спендиарович „Алмаст" лӱман оперыжым колыштыныт. Опера армянский калыкын ӧрдыж мландысе завоеватель-шамыч ваштареш, шке независимостьшо верч героический кучедалмашыжым ончыкта.

„Ануш"—вес армянский оперын лӱмжӧ тыгай. Тудым композитор Армен Тигранян возен.

„Лусабацин" („Волгыжмаш годым") оперымат театр ончыкта. Опера 1920 ийыште армянский калыкын советский власть верч героический кучедалмашыжым ончыкта.

Декадын нылымыше постановкыжо „Пиал" лӱман балет.

Заключительный концертыште мурышо да куштышо Государственный ансабль, Комитас лӱмеш квартет, Государственный джаз-оркестр выступатлат.

Декадын участникше-шамыч коклаште 30 пионер ден школьник-шамыч—Ереванысе хореографический училищыште тунемше-шамыч улыт. Нуно „Пиал" балетыште участвоватлат.

Мемнан художникна

Комаров Миша—мемнан классыште эн сайын сӱретлен мошта. Тудо классный „Пионер йӱк" пырдыж газетым сай сӱрет-шамыч дене сылнештара. Миша 7-ше классым тунем пытармекше изо студийыш тунемаш кайнеже, тудо художник лияш шона.

Семенов Вася.

Ронго район,
Руя-Сола НСШ,
7-ше „Б" класс.

Кузе мый снайпер лийынам

Вигак тура лӱяш тунемаш ок лий, тура лӱен мошташлан ятыр тунемаш кӱлеш. Эн тӱҥжӧ—правильнын ямдылалтман да точнын прицеливатлыман, правильнын шӱлыман да спусковой крючокым правильнын шупшылман.

Мый лӱяш вот кузе тунемынам: группышто занятий годым винтовкын материальный ужашыже-шамычым тунемынам, кузе правильнын прицеливатлаш кӱлмым пален налынам. Варажым малокалиберный винтовка дене 25 метран тирыште лӱенам. Мый лӱйкалаш пеш йӧратем ыле, икмыняр занятий гыч шкемым сайынрак лӱяш тӱҥалмем шижым.

Тунам вара „Ворошиловский стрелок" значоклан нормым сдатлаш решитлышым. Мый ятыр жап тренироватлышым (скоростной лӱймаш дене мыйын паша начар шога ыле), но икмыняр жап гыч нормым сдатлышым да „Ворошиловский стрелок" значокым нальым. Тиде ик тошкалтыш лие.

Тӱрлӧ стрелковый соревнований-шамычлан—г р у п повой, районный да городской соревнований-шамычлан ямдылалтмаш да эртарымашым, боевой винтовка дене лӱйымашым мый йӧршынак йӧраташ тӱҥальым. Стрелковый спорт дене серьезнынак заниматлаш тӱҥальым. Мыйын снайпер лиймем шуо, садлан снайпинг дене инструктор-шамычын вечерний школышкышт пурышым да тиде школым институтышто тунеммем кудалтде тунем пытарышым.

Варажым адакат тӱрлӧ стрелковый соревнованийлаште, но утларак куго—всесоюзный да заочный международный соревнованийлаште участвоватлаш тӱҥальым. Кум ий ожно заочный международный стрелковый соревнованийлаште мый 400 очком налын кертшаш гыч 395 очком лӱен нальым да шке результатем сайылан шотлышым.

Кызыт тыгай результатым шкаланем начарлан шотлем, вет утларак налаш лиеш да кӱлеш. Тидлан мыйын эре тренироватлыман. Тений заочный международный стрелковый соревнованийыште участвоватлымем годым уже 400 очко гыч 399 очком нальым. Мый эре тренироватлем, садлан тыге лӱен кертынам.

Йоча-шамыч коклаште „Юный ворошило в с к и й стрелок" значоклан нормым сдатлыше шуко стрелок-шамыч улыт. Но южо нормым сдатлыше йоча-шамыч ынде лӱйкалаш кӱлеш огыл манын тренироватлымым чарнат. Тиде йоҥлыш. Если эре тренироватлаш от тӱҥал гын, начарын лӱяш тӱҥалат. Винтовкым ятыр жап кидышке кучыдымо кажне стрелок тидым раш пала.

Международный стрелковый соревнованийлаште участвоватлыше снайпер

В. Иодко.

Германский армий Польшышто кучедалме годым шуко польский солдат-шамычым пленыш налын.
СНИМКЫШТЕ: Польский пленный солдат-шамыч.

АЙСТА МУРАЛТЕНА

Катюша

Мутшо поэт-орденоносец М. Исаковскийын.

Пеледалтыч олмапу ден груша,
Тӱтыра шарлалте пеш умбак.
Вӱд вонтеке легылден Катюша
Пеш тура да кӱкшӧ сер ӱмбак. } *2 гана.*

Легылдале, мурыжым тӱҥале,
Пеш мотор степной орел нерген.
Тудым муры́ш, кӧм чот йӧратаlын,
Кӧн письмажым арален илен. } *2 гана.*

Ой тый, муро, ӱдыр ежын муро,
Чаппе кечын почешше тый кай.
Пеш мӱндӱр границышке боецлан
Тый Катюшан саламжым кангай. } *2 гана.*

Тек шарнalже ӱдырым-простойым,
Колыштшо кузе тудо мура.
Тек аралже мландынам роднойым,
А Катюша мутшым арала. } *2 гана.*

Пеледалтыч олмапу ден груша,
Тӱтыра шарлалте пеш умбак.
Вӱд вонтеке легылден Катюша
Пеш тура да кӱкшӧ сер ӱмбак. } *2 гана.*

Казаков Миклай кусарен.

Эрла война лиеш гын

Мутшо поэт орденоносец В. И. Лебедев-Кумачын.

Эрла война лиеш гын, пижешак гын тушман,
Осал шучко шем вий кержалтеш гын,—
Ик ек семын чыла совет калык мемнан
Эрык Родина верч шогалеш вет!

Припев:

Мландыштат, каваштат, теҥыз валне
Мурына куатан, шыде пеш:
— Эрла война лиеш гын,
Эрла т(ы)лат каяш гын,—
Тый походыш тачак ямде лий!

Эрла война лиеш гын, пӱтынь эл тарвана,
Тарвана сеҥаш лийдыме калык.
Тарвана мемнан эл, пеш кугу да виян,
Да тушманым чылт шалатена ме.

Припев.

Чоҥешта самолет, тототла пулемет,
Мӱгыралтыт куатле танк-шамыч,
Да линкор-влак каят, да пехота кая,
Да чымалтыт пеш тале тачанкышт.

Припев.

Мланна сар огеш кӱл, ме шкенам саклена,—
Арам огыл вийнам куштена ме,
Врагым шкенжын мландеш ме чылт шалатена
Шагал вӱр ден, куатле удар ден.

Припев.

Калык, рӱж тарванал, лек походыш каяш,
Тӱмыр-влак, шергылтса виянрак те!
Музыкант, запевал, лекса ончык мураш!
Сеҥымаш мурынам тӱҥалза те!

Припев.

Тӱня йыр нигуштат тугай вий уке вет,
Сеҥен кертше уке мемнан элым,—
Сталин вождь мемнан ден, мемнам кӱртньӧ кид ден
Сеҥымаш нангая Ворошилов!

Припев:

Мландыштат, каваштат, теҥыз валне
Мурына куатан, шыде пеш:
— Эрла война лиеш гын,
Эрла тлат каяш гын,—
Тый походыш тачак ямде лий!

В. Элмар кусарен.

Октябрьын XXII идалыкше вашеш

Тошто-Тор'ял средний школышто пионер-шамыч Октябрьын XXII идалыкшылан ямдылалтыт. Кодшо пионерский сборышто Октябрь пайрем вашеш социалистический соревнованийыш ушнышт да шке ӱмбакышт шке ача-аваштлан местный Советлашке сайлыме нерген Положенийым умылтарен шукташ обязательствым нальыч.

Шуко пионер-шамыч почеламутым, мурым тунемыт. IV классыште тунемше Миша Петухов автомашиным, аэропланын модельжым пу дене ышта. Тиде тудын пайремлан пӧлӧкшӧ лиеш.

Окольников Каври.

У- Тор'ял район.

МИША ЛАПИН 6-шо классыште тунемеш (Шернур район, Кугу Сердыж НСШ). Мишам отличник да сай тунемше - пионер улмыжлан классный организаторлан сайленыт.

Фото А. Овечкинын.

Йоча-шамычат Положенийым палат

Мемнан школышто туныктышо-шамыч кажне кечын 20 минут жап тунемше-шамычлан местный Советлашке кузе, молан сайлыме нерген каласкалат. Чыла йоча-шамыч пеш интересоватлен колыштыт: кузе нунын ача ден аваштсайлаш тӱҥалыт, молан сайлаш, молымат.

Йоча-шамыч туныктышо-шамыч деч мом уым пален налыт, мӧҥгышкышт толмекышт ачашт ден аваштлан каласкалат. Тыге мемнан школышто тунемше-шамыч местный Советлашке сайлаш ямдылалтмаште полшат.

Г. Пушкин.

У-Тор'ял район,
Шанер начальный школ.

Шернур район, Кугу Сердыж НСШ-ыште, 7 классыште отличнын тунемше ФИСА ПИРОГОВА. Фиса отряд совет председатель, тудым шукерте огыл комсомолыш принимаеныт.

Фото А. Овечкинын.

Йоча хорым организоватлыме

Йошкар-Ола горОНО пелен оласе общий йоча хорым организоватлыме. Тушто 300 тунемше - шамыч участвоватлат. Йоча хорым Маргостеатрын композиторжо Василий Семенович Миронов вуйлата. Кызыт кружокышто „Песня о Сталине“, „Песня о Родине“, „Три танкиста“, „Катюша“ да моло муро-шамычымат мураш тунемыт. Йоча хоровой кружок первый выступленийжым Сталинский Конституцийын кумышо идалыкше кечылан ямдыла.

И. Иванов.

МЕ СОРЕВНОВАТЛЕНА

Ме, чыла тунемше-шамыч „Красный пролетарий“ пашазе-шамычын обращенийыштым лончылен налына.

Меат Октябрьский революцийын XXII идалыкше лӱмеш соревнованийыш ушнышна. Тиде обязательствым кузе темен толмым кажне арняште проверятлена да показательный онгаш возена. Кызыт школын кусныльшо знамяжым III-шо класслан пумо. Нунын кажне арнян 100 процент успеваемость да 100 процент посещаемость лийын шога.

Степанов Вася.

Сотнур район,
Пӧт'ял НСШ,
VI „А“ класс.

Выставка нерген беседа

Мемнан школышто шурно пайрем кечын, 14 октябрыште, Всесоюзный ял озанлык выставка нерген беседа лие. Тиде беседым ял озанлык выставкыште лийше, „У корно“ колхоз председатель Семенов Андрей Иванович эртарыш. Тунемше-шамыч тудлан тӱрлӧ-тӱрлӧ йодышым пуэдышт.

Андрей Иванович йоча-шамычым сайын да отличнын тунемаш, колхозын чомаже, презыже, кроликше-шамычым шефыш налын сайын ончаш да тиде паша дене Всесоюзный ял озанлык выставкыш участникше лияш ӱжӧ.

Йоча-шамычлан выставка нерген беседа пеш келшыш.

В. Курбатов.

Пектубай район,
Кугенер начальный школа.

Татар ялеш концертым шындышна

Мемнан школышто хоровой, танцовальный кружок-шамыч улыт. Нине кружокын членышт-шамыч концерт дене ӧрдыж яллашке коштедат. Первый концертым нуно Отӱмбал ялеш шындышт.

Шукерте огыл Татарский АССР-ысе Дубьязский районышто улшо Ураз'ял ялышке мийышт. Тиде ял мемнан школа дечын 4 километрыште велэ. Татар-шамыч мемнан концертнам куанен вашлийыч. Нунылан мемнан марий мурымурымаш да марла куштымаш пеш келшен. Нуно совым чот кырышт, эше толаш кӱштышт. Нунат мемнан деке концерт дене толаш сӧрышт.

Чузаев Василий.

Сотнур район,
Карай НСШ.

Спектаклым шындышна

30 сентябрьыште ме школыштына вечерым эртарышна. Тыште шкенан вийна дене Георгий Ефрушын „Эҥыремышвод“ пьесыжым шындышна. Спектакльыште эн сайын Мочалова ден Иванов модыч. Вечерышке шуко колхозник - шамыч, шкенан тунемшына-шамыч ятырын толныт ыле. Мемнан вечернам 200 еҥ наре ончен.

Спектакль пытымек, ме тӱрлӧ почеламут-шамычым каласкалышна, куштышна.

Смирнов Алеша.

Ронго район, Руя-Сола НСШ.

Лермонтов лӱмеш вечер

14-ше октябрьыште великий русский поэт М. Ю. Лермонтовын шочмыжлан 125 ий темме лӱмеш ме школыштына вечерым эртарышна.

Ме эн ончыч Лермонтовын илышыже да творчествыже нерген докладым колыштна. Доклад деч вара Георгий Ефрушын „Эҥыремышвод“ пьесыжым да концертым шындышна.

Хор Лермонтовын „Парус“, „Воздушный корабль“, „Тамара“ муро-шамычшым мурыш, йоча-шамыч Лермонтовын марлаш кусарыме стихше-шамычым декламироватлышт.

М. Смородинов.

Пектубай район, Кадам НСШ.

Тиде Кугу Сердыж НСШ-ын (Шернур район) пӧртшӧ. Тыште СЕРГЕЙ МИРОНОВИЧ КИРОВЫН акаже АННА МИРОНОВНА КОСТРИКОВА пашам ыштен.

СНИМКЫШТЕ: тунемше-шамыч школа гыч мӧҥгышкышт каят.

Фото А. Овечкинын.

98

Шарнымаш

В. САДОВИН

(Мучаш. Тӱҥалтышыжым 47-ше ден 48-ше номерлаште ончо).

Ик марий. Огеш каласе гын, эше иктажым пу.

Вакш оза. От каласе мо? *(Лупшалеш).* Эше от каласе? *(Адак лупшалеш. Рвезе йыҥысен пӧрдалеш. Вакш оза ик гана лупшалеш).*

Рвезе. *(Шовыч вошт йӧсын).* Ой, каласем!

Вакш оза. *(Умшажым почеш).* Тӱҥалат мо? *(Рвезе нимомат огеш пелеште).* Вашке каласе. Эше ик лупш кӱлеш мо? *(Марийлан)* Адак умшажым петыре. *(Умшажым петырат).* Каласе! *(Лупшалеш)* Каласет, уке? *(Лупшалеш).*

Рвезе. *(Чон лекшыла маргалеш).* Ой, каласем!

Вакш оза. Аралаш тӱҥалат, уке? *(Лупшалеш).*

Рвезе. *(Кадыргалтен, маргалтен колта).* Ой, тӱҥалам!

Вакш оза. Но вот паша ушныш. *(Ик марийлан)* Кандратым кондо, пидына. *(Ик марий кандрамналын йолжым пидеш. Рвезе шовыч вошт магыраш тӧча).* Йолжо гыч кучо, лакышкыже шуэна. *(Рвезын вуйжо гыч да йолжо гыч кучен, вынемышке кудалтат. Рвезе пич йӱк дене кычкыра. Вакш оза ден ик марий рвезым кудалтыме вынемыш олыман рокым, терысым кышкат).*

Рвезе. *(Пытартыш гана ярныше кӧргӧ йӱк дене)* Ой! Ой! Ачий, авий, Еприш!

Вакш оза. Ачатшымат воктенетак пыштышаш ыле. *(Кугу кӱмоклакам вынемыш шӱкалеш).* Теве ачат. *(Рвезе пытартыш йӱкшӧ дене ик гана „чорикын“ кычкыралешат, йӱкшӧ йомеш).*

Шовыч вола

Эпилог

Пасу тӱрысӧ эҥер сер. Сер воктене шаршудышто йоча-шамыч южыжо шинчат, южыжо шогат, шӧрын кият. Покшелне Еприш кугыза шинчылтеш.

Еприш. Теве, игем-шамыч, ожно йорло йочам кузе орландареныт.

Мишут. Тудо вакш озаже кызытат ила мо?

Еприш. Тудо шукертак колен. Эргыже ыле, тудыжымат граждан сар годым дезертир лийын, шолышт, еҥым толен коштмыжлан кучен наҥгаеныт. Кызыт нунын урлыкыштышт ик озанлыкан илышат уке.

Вачай. Тыгеже ожно йорло йоча-шамычым пий олмешат шотлен огытыл.

Еприш. Тыге шол, игем, мемнан гайым пий олмешат ужын огытыл.

Ик рвезе. Кочай, тыгай пашам шижын судышко пуэн огытыл мо?

Еприш. Судыш пуаш, игем, йорло еҥын ӱнарже ситен огыл. Адакшым судшат вет поян кидыштак лийын, поянланак велӧ полшен. Поян-шамыч йорло-шамычын шочмыштым мом шоненыт тудым ыштеныт, кузе кӱлеш туге игылтыныт. Йорло еҥ советский власть лиймеке деч вара гына эрыкыш лектын.

Мишут. Ожнысо илыш, илыш огыл, катырге улмашын.

Ваня. Мишут, чылаланжак катырге лийын огыл, йорло, пашазе-шамычлан катырге лийын. А капиталист, помещик, кулак-шамычлан гын, „рай“ улмашын.

Еприш. Чыным ойлет, Ванюш уныкам. Ожно мемнан тендан семын тыге модын кошташ, тунемаш эрык лийын огыл. Шукыж годымак ваче гоч котомкам сакен ял гыч ялыш йӱран, луман годым шӱкшӧ вургем денак кӱчен кошталтын. Эх, уэш тендан гай рвезе лийшаш ыле.

Вес рвезе. Уэш шоч.

Еприш. Пеш уэш шочам ыле да огеш лий шол. Мый кызыт тендан олмышто лиям ыле гын, кечым, шагатым кодыде эн сайын тунемам ыле.

Таня. Кочай, мый й ӧ р а т ы м е Ленин кочан „Тунемза, тунемза, тунемза!“ манме лозунгжым тӱрыснек шуктен толам. Тений мый начальный школым кок „сай“ да кандаш „отлично“ дене тунем пытаренам. А ончыкыжо, НСШ-те чыла предмет денат отлично тунемаш тӱҥалам.

Еприш. *(Танян ниалта)* Молодец! *(Моло йоча-шамычлан)* Игем-шамыч, чыланат тунемза, Ленинын сугыньыжым шуктыза!

Вес рвезе. Мый кругом отлично тунемаш тӱҥалам.

Вачай. Ожнысо ден тенийсым таҥастарен ончет гын, лачак пор ден шӱч гае ойыртемалтын шогат. Ожно йорло йоча ни тунемын, ни куанен модын кертын огыл. А тений чылаланат тунемаш кугу права пумо, чыланат модын воштыл, куанен тунемыт.

Еприш. Чын, чын, тиде вешак чын.

Ваня. Тений советский йоча кӧ, мо лияш шона тудо лийын кертеш. Теве чылажымат йыр-ваш шоналтен налат гын, чыла пален налаш лиеш. Советский власть лийме деч вара пионер-шамыч кокла гыч шагал мо моряк, водолаз, парашютист, летчик, артист, тракторист, танкист, комбайнер, поэт, писатель, учитель, агроном, врач кушкыныт. Пеш шуко вет!

Мишут. Ме улына пиалан,
Илалтена веселан.
Тыгай пиал пумыжлан,
Тау Сталин йолташлан!

Таня. Ошын, кандын коваеш,
Кугу колхоз садыште.
Олма пужо пеледеш,
Колхозникын саскаже.

(Чыланат мураш тӱҥалыт)

Тӱрлӧ саска садыште,
Мотор шурно пасуышто.
Эх, шочалеш, кушкалеш,
Мемнан совет мландыште.

Саска семын пионерже,
Эре угыч шочалеш.
Комсомолым вашталташ,
Кечын, кечын кушкалеш.

Сталин пумо корно дене
Ошкылна ме партий дене
Улан ласка илышышке,
Коммунизмын садыште.

Шовыч вола.

ВЕЛИКИЙ АНАТОМ

Черле вакштыштыже пӧрдалын. Тудо пеш чот шокшо улмаш, но тудо чытырен. Тудын шӱргыжӧ нарынче, шинчаже какаргыше улмаш. Врач толын. Тудо кумда шем мантийым чиен, шем упшым упшалын. Черлым изиш ончалын, „ораде вӱр“ манын диагнозым шынден. Вара тудын капышкыже вӱрым колтен. Черлылан эше йӧсырак лийын. Эрлашыжым врач промывательный эмым пуэн да ужава мокшым нелаш кӱштен. Тидат полшен кертын огыл, черле колен.

Но южгынам тыге эмлымекат черле тӧрланен кертын. Кажне тыгай случай годым врачлан чап лийын. Тудын деке верешташ йӧсӧ лийын, тудо поен, еҥ-шамычым „вес тӱняш“ колтылын.

Врач-шамыч айдемын организмжым сайын палыде айдемым лечитленыт. Кунам нуно студент лийынит да врач лияш ямдылалтыныт, тунам нуно колышо пырыс ден пийын капыштым гына тунемыныт. Кокла курымышто поп-шамыч колышо еҥын капшым почаш пеш кугу языклан шотленыт. Кӧ тиде чарымашым колыштын огыл гын, тудым тулеш йӱлалтеныт.

Туге гынат, лӱддымӧ ученый лектын. Тиде Андрей Везалий лийын. Тудо 1514 ийыште Брюссель олаш (Бельгия) шочын. Тудым осал йочалан шотленыт. Изи Андрей пырысым, колям, кайыкым кучеден да нунын кӧргыштым почеден.

Уке, тудо осал рвезе лийын огыл. Тудым живой организм-шамычын кузе илымышт волноватлен.

Везалий эн сай университетлаште—Парижыште, Монпельеште пеш чаплын тунемын. Но айдеме кузе ышталтын? Изи ученыйын чыла палаш шонышо ушыжо тиде йодышлан ответым муын огыл. Рвезе шке шовымыжым ышташ решитлен. Тудо изувер-инквизитор поп-шамычын кидыштышт колен кертам манын шонен, но тудын пашаже человечествылан пеш кугу пайдам кондымымат тудо пален.

Тиде жапыште германо-римский император Карл V войнам ыштен шоген. Кредалме верлаште колышо еҥ-шамычым пеш шуко муаш лиеш улмаш. Адакше тыгай верлаште еҥым почедыше хирургым ончалше иктат ок лий ыле. Коло ияш Везалий Карл V-н войскашкыже ушнен.

Поход годым научный пашам ышташ йӧсӧ лийын. Но поход гычын пӧртылмекыже да Падуе олаште анатомий профессор лиймекыже, великий ученыйлан шке пашажым ончыкыжат ышташлан эше йӧсӧ лийын. Тудлан шолыштмо семынак казнитлыме еҥ-шамычын капыштым шыпак налаш верештын.

Ик гана велӧ огыл „святой черке“ великий ученыйым тулеш йӱлалтынеже улмаш. Везалий шке пашажым героически умбакыжат ыштен шоген. Тудо императорский дворышто искусный врач улмаш, тидлан тудо почетный лийын. Тидыже поп-шамычын расправышт деч утарен.

1543 ийыште 29 ияш ученый знаменитый итальянский Тициан художникын ик ученикшын ыштыме сӱретан, айдемын организмыжым точно описатлыше „О строении человеческого тела“ книгам луктын.

Тиде книга поп-шамычын шоякыштым разоблачитлен.

Великий ученыйым янлыкла травитлаш тӱҥалыныт. Поп-шамыч тӱрлӧ амалым кычалын улыт. Нуно ойленыт, пуйто Везалийын айдеме кӧргым почмекше анатомированный еҥын шӱмжӧ илен кертшашлыкым ончыктен. Наука верч лӱддымӧ борецым „кӱчыкын да поро кумыл дене, вӱр йоктарыде“ казнитлаш приговоритленыт. Церковный палач-шамычын йылмышт дене тиде—тулеш йӱлалташ.

Корольын кӱштымыжӧ почеш гына казнитлымашым „святой верыш“ — Палестиныш путешествоватлымаш дене вашталтеныт. Тужеч пӧртылмыжӧ годым 1564 ийын октябрь тылзыште Везалийын толмо суднаже кугу мардежыш логалынат, вӱдыш пурен каен.

Тыге айдемын кузе ышталтмаштыже ик пеш кугу кӱлешан тайным палыше великий ученый колен.

О. ВАСИЛЬЕВА.

Капиталистический эллаште

Японийысе кресаньык-шамычым йӧсӧ шужымаш вуча

Японийыште продовольствий ситыдымаш кажне кечын утларак да утларак шижаш лиеш. Тидын нерген японский газета-шамыч возат. Тӱҥ кочкыш продукт рис—тений начарын шочын. Рисын урожайже Японийыште кодшо ийысе деч 1.168.949 кокулан шагал (коку—160 килограмм). Корея гыч Японийлан рисым кондаш ок верешт: Корейыште кукшо ий лийын да Кореялан шкаланже пеш вашке полыш кӱлеш.

Японийыште кызыт уже рис кочмашым кузе шагалемдышаш нерген каҥашат. Рисым шож, шыдан да моло дене йӧре варынешт.

Рис кукшо ийлан лийын велӧ огыл начарын шочын. Японский ялыште кызыт пашам ыштен кертше еҥ-шамыч шагал улыт, вет пашам ыштен кертше шуко кресаньык-шамычым Китайысе войнаш колтылыныт.

Шушаш теле Японийысе яллаште кодшо телысе деч утларак чот нелӧ лиеш.

Кочевник-игасан-шамыч

Восточный Сибирьыште, Енисей ден Хантанта эҥер-шамыч коклаште кочевник-игасан-шамыч илат. Тиде СССР-ысе эн изи да шагал изучатлыме калык. Нуно чыланжат 800 гына улыт.

Игасан-шамыч утларакше диким шордо-шамыч почеш охотитлат. Шордын шылжым кочкыт, а коваштыжедене вургемым ургат.

Игасан-шамыч коклаште пеш чапле йомак, муро, легенда-шамыч шарленыт.

СССР наук Академийын этнографий и н с т и т у т ш е „Народы СССР“ лӱман ныл томан трудым луктеш. Тушто кочевник-игасан-шамыч нерген первый гана раш каласалтеш. Тышкак игасан-шамычын илымыштым ончыктышо 1.000 фотоснимок-шамыч пурталтыт.

Я. Г.

Отв. редактор—
И. М. МУЗУРОВ.

Уполн. Марглавлита № А—915. Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.